

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИДІВ КАЗОК, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ У ПРАКТИЦІ КАЗКОТЕРАПІЇ

Казачінер О. С.

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри здоров'я людини,
реабілітології і спеціальної психології
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна*

Бойчук Ю. Д.

*доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України,
ректор, професор кафедри здоров'я людини,
реабілітології і спеціальної психології
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна*

Казка є невід'ємною складовою життя людини починаючи з дитинства. Завдяки казці дитина набуває життєвого досвіду, оволодіває життєвими цінностями, пізнає суть добра і зла, прекрасного та потворного, елементарними правилами поведінки в суспільстві тощо. Саме казка сприяє появі, формуванню у дитини мовлення на ранніх етапах та подальшому його розвитку.

Казкотерапія допомагає у вирішенні різноманітних психологічних, поведінкових, емоційних проблем дитини. Концепція комплексної казкотерапії базується на п'ятьох видах казок: художні, дидактичні, медитативні, психотерапевтичні та психокорекційні.

Різноманітні питання казкотерапії та застосування казкотерапевтичних технологій у теорії та практиці загальної та спеціальної педагогіки, загальної, спеціальної, вікової та педагогічної психології були предметом наукових пошуків таких авторів, як П. Жебелева [1], М. Замелюк, С. Мілішук [2], О. Максим [3], І. Садова [4], В. Солодухов [5], А. Фрадинська, Ю. Лазаревська [6] та інших.

Метою тез є розкриття принципів казкотерапії, її функцій, суті та змісту різних видів казок, що застосовуються у її практиці.

Так, до основних принципів казкотерапії належать такі [2]:

1. Принцип Життєвої сили. Все, що являє собою життєвий орієнтир і стимул і є Життєвою Силою. Роботу казкотерапії спрямовано на відновлення, накопичення та пізнання життєвої сили людини.
2. Принцип Мосту. Іноді дуже складно зрозуміти причину напруженого психоемоційного стану, не відпустивши ситуацію. Уміння подивитися на неї з іншого ракурсу формує казкотерапевт. Він допомагає клієнтові утворити символічний міст між внутрішнім та зовнішнім, матеріальним та духовним.
3. Принцип Самодисципліни. Ми є тим, що ми про себе думаємо... Наше майбутнє формується нашим теперішнім. Виявляється, що Самодисципліна – це заповідь Здоров'я, в тому числі й психологічного, і починається з дисципліни думки, уяви, вчинків і ухвалення рішення.
4. Принцип Кристалу. Тут у нагоді стануть слова з пісні Є.Євтушенка: «Людей неинтересных в мире нет, их судьбы как истории планет. У каждой все особое, свое, и нет планет, похожих на нее». Казкотерапевт із комплексним підходом інструментарію допомагає клієнтові побачити багатоваріантність ситуації, дійти правильного висновку та ухвалити правильне рішення як у терапії здоров'я, так і в покращенні життя в цілому.

Казка виконує кілька корекційних функцій: функцію дзеркала; функцію моделі; функцію опосередкування; функцію збереження досвіду; функцію повернення до більш ранніх етапів індивідуального розвитку; функцію альтернативної концепції; функцію зміни позиції.

Як було зазначено вище, загальновідомим є факт, що Т. Зінкевич-Євстигнесва виділяє такі види казок у практиці казкотерапії: художні (авторські, народні), дидактичні, психокорекційні, психотерапевтичні, медитативні.

Так, різновидами художніх казок є: 1) казки про тварин, стосунки людей та тварин; 2) побутові казки (формують образ сімейних стосунків); 3) страшні казки (багаторазово проживаючи та моделюючи тривожну ситуацію діти звільняються від напруження та набувають нових способів реагування); 4) чарівні казки (наповнюють життєвою мудрістю та інформацією про духовний розвиток).

Основні складові дидактичних казок, призначенням яких є «упаковка» навчального матеріалу, – це: 1) створення образу казкової країни. Розповідь про звичаї, спосіб життя; 2) руйнування благополуччя, добробуту; 3) відновлення країни – для того, що це відбулося, потрібно виконати певне завдання.

Представимо алгоритм написання психокорекційної казки:

1. Занурення в казкову країну.
2. Опис звичаїв та життя у казковій країні.
3. Опис головного героя, який дуже, але не прямо схожий на дитину.
4. Створення проблемної ситуації.
5. Опис моральних

- хвилювань дитини.
6. Ухвалення морально правильного рішення.
7. Проговорювання моменту прийняття й визнання.
8. Позитивне завершення – прийняття світом, прийняття дитини та підтримка.
9. Спільне святкування

Також представимо алгоритм психотерапевтичної казки (тієї, що лікують душу), яка складається за прикладом притчі, і головною темою якої є цінності: 1. Починається усе з зав'язки «Жили-були» або іншої. 2. Зустріч із головним героєм. Тут можна описати зовнішність, звички, улюблені заняття клієнта, щоб він легше міг асоціювати з персонажем. 3. «І ось раптом...» – початок сюжету, де описується конфлікт, проблема. 4. «Через це...» – казка змінює напрям. Тепер героєві необхідно подолати ускладнення, що виникли перед ним. Шукає способи, нові ресурси, йому зустрічаються персонажі-помічники, він знаходить чарівні предмети. 5. «Кульмінація» – герой казки долає труднощі, заохочення, нагорода. 6. «Розв'язка» – негативного героя покарано або вигнано, позитивний повертається додому з новими вміннями та артефактами. 7. «Мораль» – головний персонаж отримує урок, його життя кардинально змінюється.

Щодо медитативних казок, існує три їх типи: 1. Медитативні казки, спрямовані на усвідомлення себе у теперішньому. Вони зорієнтовані також і на розвиток різних видів чуттєвості. Характер цих казок – подорож. Сама казка схожа на «чукотську пісню»: «Що бачу, про те й співаю». 2. Медитативні казки, що відображують образи «ідеальних» стосунків: між батьками та дітьми, друзями, учнем та вчителем, учнем та навчальними предметами, чоловіком та жінкою. Ці казки є особливо необхідними дітям та підліткам, що мають негативний соціальний досвід. Позитивні образи медитативних казок потрапляють у несвідоме та формує там той самий «енергетичний фундамент особистості», компенсуючи дефіцит батьківського тепла. Крім того, такі казки створюють у дитини образ альтернативних стосунків. 3. Медитативні казки, спрямовані на підтримку потенціалу особистості, розкриття філософії стосунків та самореалізації. Ці казки також віддзеркалюють світлу сторону подій, що відбуваються, допомагаючи їх прийняти. Створюючи подібні казки, ми фантазуємо про те, що, як би жила людини, якби частіше прислуховувалася до свого внутрішнього ритму й образу; як склалися б її стосунки з оточуючим світом; як гармонійні почуття вона б могла мати.

Алгоритмом медитативної казки є:

1. Перенесення в казкову країну.
2. Опис традицій, звичаїв та правил життя казкової країни.
3. Детальний опис ідеальної моделі проблемної зони клієнта.

4. Затвердження цієї ідеальної моделі в минулому, теперішньому та майбутньому.

5. Опис почуттів головного героя у зв'язку з тим, що все так добре.

6. Завершення, яке повністю повторює початок (Ось така історія трапилася колись...).

Таким чином, наприкінці тез можна дійти висновку про те, що казкотерапія є ефективним інструментом корекції психологічних, поведінкових, емоційних та інших проблем дитини.

Нами було розкрито принципи казкотерапії, названо її функції, висвітлено суть та зміст різних видів казок, що застосовуються у її практиці. У дослідженні було представлено особливості та алгоритми складання казки для роботи з дитиною.

Проте проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів задекларованого питання. Перспективою подальших наукових пошуків може, на нашу думку, стати забезпечення розробки конспектів занять для роботи з дітьми із застосуванням технологій казкотерапії у груповій та індивідуальній роботі та надання відповідних теоретичних та практичних рекомендацій науковцям та педагогам-практикам.

Література:

1. Жебелева П. В. Казкотерапія як засіб психологічної допомоги особистості. *Вісник післядипломної освіти*. 2012. № 7. С. 284–291.

2. Земелюк М. І., Міліщук С. О. Казкотерапія як психологічний метод у роботі з дітьми дошкільного віку. *Молодий вчений*. 2019. № 63. С. 41–44.

3. Максим О. В. Використання казкотерапії в роботі з соціально дезадаптованими школярами. *Молодий вчений*. 2014. Т. 12. № 15. С. 260–264.

4. Садова І. Казкотерапія – сучасний метод роботи з дітьми, які мають особливі потреби. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2015. № 11. С. 293–298.

5. Солодухов В. Л. Казкотерапія як метод психологічної допомоги суб'єктам. *Матеріали науково-практичної конференції «Валеологічна культура особистості – джерело здоров'я*. Слов'янськ, 2006. С. 115–121.

6. Фрадинська А. П., Лазаревська Ю. В. Казкотерапія як засіб психокорекції емоційної сфери молодших школярів. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету Україна*. 2015. № 10. С. 66–68.